

TÜRKONFED 20. YIL DÖNÜMÜ ZİRVESİ "İKİNCİ YÜZYILDA KALKINMANIN DİNAMİKLERİ" KONUŞMASI

TUNCAY ÖZİLHAN – TÜSİAD ONURSAL BAŞKANI

7 Aralık 2024

Sayın Başkanlar, Sayın Belediye Başkanım, değerli TÜRKONFED üyeleri, basınımızın değerli temsilcileri

Bağımsız ve gönüllülük esasıyla, ülkemizin her bölgesinden, her sektörden, her firma modelinden iş insanlarını bir araya getiren TÜRKONFED'in 20. Yıl Zirvesi'nde sizlerle beraber olmaktan mutluyum, gururluyum. TÜSİAD'ın da üyelerinden birisi olduğu TÜRKONFED'in 20 yıllık yolculuğunda kat etmiş olduğu mesafe göz kamaştırıcı. İş dünyasının ortak aklını harekete geçirmek, ortak sesini duyurmak için çıkmış olan bu meşakkatli yolculukta çok kişinin emeği var. Yurdun dört bucağından iş dünyası temsilcilerinin kendi ticari menfaatlerinin değil ülkenin menfaatlerinin peşinden koşmak için bağımsızlık ve gönüllülük ilkeleri etrafında bir araya gelmelerinin ne kadar önemli bir karar olduğunu her geçen gün daha iyi anlıyoruz. 20 yıl boyunca akılla, vicdanla, özveriyle, heyecanla çalışmış olan tüm önceki başkanları ve yönetimleri minnetle anıyoruz.

Sözlerime, bugün bu salonu dolduran herkesi bir kez daha en samimi duygularıyla selamlayarak başlamak istiyorum.

Sevgili Dostlar,

Ülkemizin hangi bölgesinden gelirsek gelelim hangi sektörde faaliyette bulunursak bulunalım hepimiz güncel ekonomik koşullardan ziyadesiyle etkileniyoruz.

Geçtiğimiz yıllarda makroekonomik istikrarın ortadan kalkmış olması, iş hayatına müthiş bir belirsizlik yüklemişti. Yüksek enflasyon, TL'de hızlı değer kaybı, bozulan makroekonomik dengeler büyümeyi de istihdamı da olumsuz etkilemişti. Ne kurun ne de fiyatların seyrini tahmin etmek mümkündü. Hal böyle olunca yatırım ve üretim kararlarını veremez hale gelmiştik.

İktisat teorisi der ki aynı anda hem enflasyonu hem TL'nin değerini hem de faizleri kontrol altında tutmak imkansızdır. Bu imkansızın peşinde koşulması her zaman ve her yerde hüsrarla sonuçlanmıştır. Bu nedenle geçmiş dönemde faiz oranlarının suni olarak baskılanmasına karşı çıkmıştık.

Geçtiğimiz dönemde faiz oranları suni olarak baskılanınca piyasa ekonomisinin rasyonel temelleri ortadan kalkmıştı. Hepimiz işi gücü bırakıp her gün değişen düzenlemeleri takip eder olmuştuk. Neyse ki artık bu noktada değiliz. Ekonomimiz makro dengeleri sağlamak doğrultusunda önemli bir mesafe aldı. Biz de rahat bir nefes aldık. Fakat daha gidecek yolumuz var. Bugün uygulanmakta olan makro istikrar politikaları doğru olmakla birlikte, dünya ekonomisindeki gelişmeleri düşündüğümüzde yeterli değil.

Finansmana erişim hem zor hem pahalı. Konkordato başvuruları artıyor, açılan şirket sayısına oranla kapanan şirket sayısı yükseliyor. Sanayi üretim endeksi de hizmet üretim endeksi de bu senenin ikinci çeyreğinden itibaren azalma eğiliminde. Üretimdeki azalmaya talepteki yavaşlama eşlik ediyor.

Biliyoruz ki esas düzlüğe ulaşmak için önce enflasyonu yenmemiz gerekiyor.

Enflasyonun hızla yükselmesi kolaydır. Birkaç hata bu süreci tetikler. Ama bir kez çıktıktan sonra düşürülmesi zordur. Hiç hata affetmez. Süreç vakit alır. Enflasyonla mücadele zahmetlidir, maliyetlidir. Maliyet toplumun geneline yayılır. Çalışanıya, işvereniye tüm ekonomi bu sürecin zorluklarını yaşar.

Yıl sonundayız. Hepimiz yeni yılın planlamasını yapıyoruz. Planlarımızı alışık olduğumuzdan daha düşük bir büyümeye göre yapıyoruz. Buna karşılık, hepimiz enflasyonla mücadeledeki kararlı duruşu destekliyoruz. Çünkü makroekonomik istikrarın sağlıklı bir ekonomi için ön koşul olduğunu, bunun bir bedeli olduğunu ve toplumun diğer kesimleriyle beraber bu bedelden üstümüze düşeni ödememiz gerektiğini biliyoruz.

Buna karşılık, sadece para politikası ile elde edilebilecek başarının sınırları olduğunu da biliyoruz. Bu nedenle, para politikasının maliye politikası ile de mutlaka desteklenmesi gerektiğini görüyoruz.

Şu anda uyguladığımız başarılı para politikasını kamu tasarruflarını artırırken kamu hizmetlerini iyileştirmeyi hedefleyen bir maliye politikası ile desteklersek 2026 yılında tek oranlı enflasyon hedefimizi daha rahat gerçekleştirebiliriz.

Sağlıklı bir ekonominin birinci şartı üretimdir. Eğer enflasyonla mücadelede kalıcı başarı hedefliyorsak sanayi üretiminin, tarım ve hayvancılık üretiminin ve hizmet sektörlerinin üretiminin koşullarını iyileştirmek gerekir. Aksi halde enflasyon bir süre için düşse de sonra yeniden yükselişe geçer. Nitekim 50 yıldır olan da bu.

Ekonominin verimliliğini artıracak yapısal reformlar olmadan enflasyonla kalıcı mücadele eksik kalır. Yapısal reformlar dediğimiz alanda uzunca bir süredir pek adım atamadık. Makroekonomik istikrarsızlık bizi para ve finans politikalarına sıkıştırdı.

Yapısal ayak eksik kalınca enflasyonla mücadelede de kalıcı başarıyı sağlayamadık.

Ama başka ülkeler başarılı oldu. IMF'nin son tahminlerine göre 2025'te dünya genelinde beklenen tüketici fiyatları artış hızı %4.3 Gelişmiş ülkelerde %2, gelişmekte olan ülkelerde % 5.9. Covid salgını ve jeopolitik gelişmeler gibi beklenmedik olaylar zaman zaman her yerde enflasyonun yükselmesine yol açtı. Fakat bu yükseliş nadiren %10'ları aşdı. Dünya enflasyondaki yükselişi kontrol altına aldı.

1970'lerde başlayan enflasyonda tırmanmaya karşı Türkiye'de çok sayıda mücadele paketi açıklandı. Bu mücadelelerden sadece 2001 krizi sonrasında rahmetli Kemal Derviş'in yönetiminde uygulanan "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" başarılı oldu. Hatırlarsak, bu programda para politikası ile uyumlu bir maliye politikası uygulanmıştı. Ama en önemlisi de Türkiye'de piyasa ekonomisinin kurumsallaşmasını sağlayan yapısal reformlardı. Bu program sayesinde enflasyon geriledi ve hatta 2008 krizi sonrasında bir ara (2011 martında) %4'ü bile gördük.

Bu tarihten sonra ekonominin verimliliğini artıracak yapısal reformlarda mesafe alamadık. Ekonominin rekabet gücünü artıracak yeni reformlar yapmak bir yana yönetişime ilişkin alanlarda gerileme görüldü.

2021'den sonra para politikasında teori ve uygulama ile desteklenen bir yaklaşım yerine deneysel bir yaklaşım izlendi.

Bu tecrübe, iyi ekonomi yönetimi için doğru para ve maliye politikalarının ve yapısal reformların önemini net olarak ortaya koyuyor.

Bu nedenle bugün enflasyonda başlatılan mücadele çok kıymetli. Ama maliye politikası ile desteklenmez ve rekabet gücünü artıracak reformlarla tamamlanmazsa korkarım bu sefer de kalıcı başarı elde edemeyiz.

Önce maliye politikası ardından da yapısal reformlar başlıklarını biraz daha açmak istiyorum.

Değerli konuklar,

2025 bütçe görüşmeleri devam ediyor. Bütçe büyüklükleri enflasyon hedeflerinin üzerinde. Hem bütçe harcamaları artıyor hem bütçe gelirleri, yani vergiler.

Vergi oranları yükseltince bu durum fiyatlara yansıyor ve yine enflasyona yol açıyor. Vergi oranlarını yükseltmeden önce kayıtdışı ile mücadele edilmeli ve vergi tabanı genişletilmeli.

Kayıtdışı firmalar çalışanlarına sosyal güvence sağlayamıyor, yenilik yapamıyor, finansman olanaklarından yararlanamıyor. Kayıtdışını azaltarak verimliliği yükseltmek, çalışanları sosyal güvenceye kavuşturmak, çalışma koşullarını iyileştirmek ve de vergi tabanını genişleterek kamu kaynaklarını büyütme mümkün olur. Bu nedenle kayıtdışı ile etkin biçimde mücadele etmeliyiz. Kayıtdışı ile mücadele haksız rekabetle mücadeledir.

Toplanan vergilerin nerelere harcandığı da önemli.

2025 bütçesinde deprem etkisini hariç tutsak bile kamu harcamalarında artış öngörülüyor. Yani enflasyonla mücadelede beklediğimiz katkıyı göremiyoruz.

Kamu harcamalarında nerelerde kesinti yapabiliriz ve kamu tasarruflarını nasıl artırabiliriz? Bu konuyu yeteri kadar tartışmıyoruz.

Çok ciddi bir kamu harcama reformuna ihtiyacımız var. Bazı alanlarda çalışan sayısını da harcamayı da artırmalı, bazı alanlarda ise azaltmalıyız.

2007 yılından 2019 yılına kadar geçen 12 yılda kamu personeli sayısı 871 bin kişi artmış. Buna karşılık 2020 yılından sonraki dört yılda ise artış 2.3 milyon olmuş. Yani 2007 yılındaki toplam kamu personelinden daha fazlası dört yılda işe alınmış. Kamu istihdamının gayesi kamu hizmetinin miktarını ve kalitesini artırmak olmalı. Kamu istihdamındaki artış hizmet kalitesine yansımali. Toplum bunu hissetmeli. Aksi halde amaçlar ve araçlar arasında bir uyumsuzluk var demektir. Kamu istihdamı sosyal politika değildir. Sosyal politika başkadır.

Türkiye tabii ki bir sosyal devlettir. Vatandaşlarının temel ihtiyaçlarının karşılanması için çalışır. Yoksullukla aktif olarak mücadele eder. Dezavantajlı gruplara yönelik özel programlar yürütür. Vatandaşlarının insanca bir yaşam sürdürmeleri için destekleme mekanizmaları uygular. Sosyal yardımla ihtiyaç sahibi olanlara uzanır. Bu amaçla politikalar tasarlar ve hayata geçirir. Aman bunun yolu kamu istihdamını artırmak değildir.

Kamu hizmetlerini amaçlar ve etkinlik açısından gözden geçirmeliyiz. Ülkemizin kaynakları sınırlı. Kaynaklarımızı daha etkin, daha verimli kullanmalıyız.

Eğitim, sağlık, adalet, çevre gibi başlıklara ayrılan bütçeden tasarruf etmek yerine, ekonomik ve toplumsal etkisi sınırlı olan harcama kalemlerinden tasarruf etmeliyiz.

Burada üzerinde durmak istediğim alan eğitim. Milli Eğitim Bakanlığının merkezi bütçeden aldığı pay düşük ve azalıyor.

Ülkemizin geleceği açısından tüm çocuklarımıza kaliteli eğitimde fırsat eşitliği sağlamak çok önemli. Tüm çocuklarımıza iyi bir eğitim sağlamak için hem bütçeden milli eğitime daha fazla kaynak ayırmamız hem de harcamaları nereye yaptığımızı gözden geçirmemiz gerekiyor. İyi eğitim sadece okul binaları yapmaktan ibaret değildir. Binalara olduğu kadar öğretmenlerimize de yatırım yapmalıyız. Çocukların beslenme, araç-gereç, ulaşım gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasını da sağlamalıyız. Çocukların sosyo-ekonomik koşullarının eğitim performanslarını aşağı çekmesini önlemeliyiz.

Bu noktada yapısal reformlar konusuna geri dönelim.

Aslına bakarsanız Türkiye'nin yıllar geçse de çözemediği tek sorun enflasyon değil. Kadın-erkek eşitliği, tüm çocuklara nitelikli eğitim için fırsat eşitliği, hukuk devletinin tüm kurum ve kuralları ile işler olması, demokratik standartların yükselmesi, toplumun içine sinen bir laiklik anlayışı, teknoloji üretme kapasitesi, toplumsal barışı ve huzuru sağlamak, gelir dağılımını düzeltmek, bölgesel kalkınma farklılıklarını gidermek... listeyi daha da uzatmak mümkün...

Yapısal reformlar konusunda şiarımız sürdürülebilirlik olmalı.

Sürdürülebilirlik deyince akla ilk olarak çevre gelir. Ama ben en fazla toplumsal hayatta sürdürülebilirliği önemsiyorum. Giderek yükselen küresel riskler karşısında sağlam durabilmek için toplumsal yapımızı sağlamlaştırmanın gerekiyor. Toplumsal mobilite imkanlarını güçlendirmeli, her kesimden çocuklara ve genç girişimcilere fırsat eşitliği sağlamalıyız. Bölgesel kalkınma farklılıklarını gidermeli, kent ve kırsal arasındaki gelişmişlik uçurumunu kapatmalı, gelir dağılımını iyileştirmeli, dezavantajlı tüm grupların toplumsal hayata eşit yurttaşlar olarak katılmasının önünü açmalıyız. Türk-Kürt, sunni-alevi, dindar-modern, kadın-erkek diye ayırmadan, hiçbir ayrımcılık yapmadan, tüm yurttaşlarımızı eşit ölçüde kucaklamalıyız. Toplumsal değer yargılarımızı, siyasi hayatımızı ve ekonomik yapımızı buna göre şekillendirmeliyiz.

Hiç şüphesiz toplumsal hayatta sürdürülebilirlik ekonomik sürdürülebilirlik ile el ele gider. Ekonominin sadece bugünkü performansının nasıl olduğu önemli değildir. Uygulanmakta olan politikaların uzun vadeli sonuçlarının da iyi olması gerekir. Bu yüzden sanayi politikaları ile üretim yapısında değişikliği hedeflemek gerekiyor.

Türkiye üretim yapısını teknolojide, demografide, enerjide ve ekolojide meydana gelmekte olan değişimler doğrultusunda değiştirmek zorunda. Üretim yapısı derken sadece sanayii kastetmiyorum. Tarım ve hayvancılık için de servis sektörleri için de yeni şekillenmekte olan dünya düzeni doğrultusunda değişim gerekiyor. Ekonomik yapımızın değişmesi demek şirketler kesiminin değişmesi demek.

Yapmamız gerekenler başlığı altında ilk etapta şunları sayabilirim:

Yeni teknolojileri daha fazla kullanmalıyız. Yeni ürünlere yönelmeliyiz. Yeni pazarlara açılmalıyız. Değişen küresel tedarik zincirlerinde yer almalıyız. Verimliliği artırmalıyız. Teknoloji üretmeliyiz. İnovasyon yapmalıyız. Katma değeri artırmalıyız. Ar-Ge'ye önem vermeliyiz. Yenilenebilir enerjiden daha fazla yararlanmalıyız. Enerji verimliliğini artırmalıyız. Bütün bunları yapacak çalışanları yetiştirmeliyiz. Yönetim anlayışımızı buna göre değiştirmeliyiz.

Üretim yapısındaki değişiklik çevresel sürdürülebilirlik ile çok yakından ilişkili olmak durumunda. İklim değişikliği ve ekolojik krizin yol açtığı felaketler karşısında önlem almak için artık hemen harekete geçmek gerekiyor. Yoksa insanlık yaklaşmakta olan felaketi önlemekte geç kalmış olacak. Avrupa Birliği, ABD ve başka birçok ülke sanayi ve ticaret politikalarını bu doğrultuda değiştiriyorlar. Fosil yakıtlar yerine yenilenebilir enerjiye geçiş, enerji verimliliğini artırmak, hammadde kullanımında tasarrufu artırmak, geri dönüşüm teknolojilerini kullanmak, karbon nötr ve dögüsel ekonomiye geçiş gibi başlıklar, gelecek dönemin üretim anlayışını şekillendirecek. Yeni teknolojilerin sağladığı imkanlar yeşil ekonomiye geçişi kolaylaştıracak.

Bu bahisteki son başlık ise kurumların ve kuralların sürdürülebilirliği. Ülkelerin gelişmesinde bugün fiziki sermaye ve insan gücü kadar kurum ve kuralların niteliği de önemli. Bu konudaki değerli çalışmaları ile bu sene iktisatta Nobel ödülünü paylaşan Sayın Daron Acemoğlu'nun çalışmalarında hep vurguladığı gibi ülkelerin ekonomik başarısı güçlü ve kapsayıcı kurumlarla yakından ilişkili. Yani, hukukun üstünlüğü ve temel hak ve özgürlükler, demokrasi, ekonomik hayata ilişkin düzenlemeler ve toplumsal güven ve huzuru sağlayan kurumlar. Ekonomik, siyasi ve toplumsal istikrarın temelini oluşturan bu kurumları ihmal edersek kalıcı başarı sağlayamayız.

Değerli konuklar,

Cumhuriyetin kuruluş dönemine baktığımızda, Mustafa Kemal Atatürk'ün dünyada yaşanan değişim fırtınalarını zamanında fark etmesinin ve fırtınanın yönünü doğru tespit etmesinin ne kadar önemli olduğunu anlarız.

Değişen dünyada değişmeden kalınmaz. Sert fırtınada, rüzgarın yönüne göre eğilmeyen ağaç kırılır. Bir yüzyıl önce Türkiye dünyadaki değişime değişerek cevap verdi. Hem de ne değişme! Arka arkaya gelen cumhuriyet devrimleri ekonomik, sosyal, siyasi yapının zamanın ruhuna uygun biçimde değişmesini sağladı. O dönemde de çözülemeyen sorunlar var mıydı? Tabi ki vardı. Ve maalesef bunlar hala karşımızda çözülmeyi bekliyor.

Dünyada daha sonra yaşanan büyük değişim, dönüşüm dönemlerinde ise Türkiye, cumhuriyetin kuruluş döneminde yaptığı gibi hızlı ve kapsamlı bir cevap üretmedi. Bunun sonucunda da sert süreçler, darbeler yaşadık.

Bugün dünya bir kez daha radikal bir değişim döneminde. Bu değişimler tüm alanların hepsinde aynı anda meydana geliyor. Yeni bir teknolojik devrim yaşıyoruz. Tıpkı daha öncekilerde olduğu gibi bu kez de bildiğimiz dünya tepeden tırnağa değişecek. İklim değişikliği ile mücadele ve karbon yakıtlardan uzaklaşma da tüm ekonomik yapımızı değiştirmemiz gerektiği anlamına geliyor. Küresel ekonominin dinamikleri de değişiyor. Dünya ekonomisi yavaşlıyor. Ülkelerin ihracatla hızla büyümesine olanak sağlayan koşullar geride kaldı. Dünyada büyük güçler arasındaki mücadele kızışıyor. Bu durum bölgemizi de yakından etkiliyor.

Peki bu değişimler karşısında biz ne yapacağız? Esas kritik soru bu. Değişime seyirci kalamayız. Dünyada hüküm süren bütün bu değişimler ülkemizi de çoktan etkilemeye başladı. Ya değişimi yöneteceğiz ya da değişim tarafından yönlendirileceğiz.

İşe önce kendimizle başlamalıyız. Bilgilerimizi gözden geçirmeli, önyargılarımızdan kurtulmalı, zihinlerimizi yeni olana açmalıyız. Şirketlerimizi nasıl yönettiğimizi, neyi nasıl ürettiğimizi değiştirmeliyiz. Ülkemizi de yeni döneme hazır hale getirmeliyiz. Bagajımızda yer alan, ayağımıza bağ oluşturan, ileri gitmemizi engelleyen sorunları çözmeliyiz. Değişimi yönetecek kadroların önünü açmalıyız.

Bu açıdan bizlere büyük görev düşüyor.

Türkiye'nin önündeki dönemde, ekonomik kalkınması açısından Anadolu şirketlerinin küresel sisteme daha fazla ve doğrudan entegre olmasının çok önemli bir unsur olduğunu düşünüyorum. Ülkemizde İstanbul, Ankara ve İzmir dışında birçok kentimiz önemli birer üretim ve ticaret merkezi. Bursa, Adana, Kayseri, Çorum, Denizli, Gaziantep, Şanlıurfa, Konya, Eskişehir gibi kentlerimizin çok canlı bir ekonomik hayatı var. Ülke ekonomimize büyük katkılar sağlayan bu merkezler, dünya ekonomisinin yeni döneminde daha büyük bir potansiyele sahip olabilecekler.

Küresel tedarik zincirlerindeki değişiklikler, yeni Trump döneminde dünya ticaretinde etkisini artırması beklenen ekonomik güvenlik endişeleri, Çin'e karşı uygulanması muhtemel önlemler ve Avrupa'nın izleyeceği yeni rekabet stratejisi gibi gelişmeler Türkiye için riskler olduğu kadar yeni fırsatlar da yaratabilir. Bu fırsatlardan yararlanmak için yeni teknolojiler ve yeşil ekonomi anlayışı ile üretilmiş yeni ürünlerle küresel ekonomiye eklenmemiz gerekir. Ayrıca dünya ekonomisindeki yavaşlama karşısında da esnek davranabilmemiz ve yeni pazarlara açılabilmemiz lazım. Ülkemizin dört saatlik uçuş ile 1.5 milyar insana ve 25 trilyon dolarlık bir pazara ulaşılabilme imkanına sahip olması bu açıdan büyük bir şans. Bu şansı kullanabilmek için Anadolu'daki hızlı büyüme potansiyeline sahip, ihracat potansiyeli yüksek, bölgemizdeki ülkelere erişebilecek yenilikçi şirketlerimizle, hali hazırda dünya ekonomisi ile entegre olmuş büyük ve kurumsal şirketlerimizi bir araya getirmeliyiz. Bu ihtiyacın bizlere getirdiği sorumluluğu üstlenmekten kaçınmayalım. TÜSİAD-TÜRKONFED modelinin bize sağladığı imkanları iyi değerlendirelim.

Değerli konuklar,

Sözlerime son verirken dünyada yaşanmakta olan değişimin Türkiye için fırsat da tehdit de olabileceğini vurgulamak istiyorum. Hangisi olacağı süreci nasıl yöneteceğimize bağlı.

Mustafa Kemal Atatürk'ün "yurtta sulh cihanda sulh" sözünün bu dönem için de ne kadar doğru ve yol gösterici olduğunu gayet iyi anlamalıyız.

İçinde bulunduğumuz süreci iyi yönetir, değişimin gerektirdiği adımları zamanında atar, reformları tamamlarsak sadece günümüzü değil, geleceğimizi de kurtarırız.

Sosyal adaleti sağlamalıyız.

Gelir adaletsizliklerini ve bölgesel gelişmişlik farklılıkları ortadan kaldırmalıyız.

Hukukun üstünlüğünü mutlaka en güçlü şekilde tesis etmeliyiz.

Evensel insan hakları hukuku sistemini en önemli çıpamız yapmalıyız.

Çoğulcu ve katılımcı demokrasiyi güçlendirmeliyiz. Hak ve özgürlükler alanlarını genişletmeliyiz.

Kamu yönetim anlayışını daha az merkezîyetçi ve daha etkin hale getirmeliyiz.

Uzun yıllardır çözmek yerine dolaba kaldırdığımız sorunları dolaptan çıkartıp, ortak akıl ile çözme cesaretini göstermeliyiz.

TÜRKONFED çatısını ortak akılı harekete geçirmek açısından çok önemli buluyorum.

Bu duygu ve düşüncelerle hepinizi sevgi ve saygıyla selamlıyorum.